

მყოფადის კავშირებითის ნაკვთისათვის ქართულში

კავშირებითი კილოს გადმოცემა სხვადასხვა ფუნქციურ-სემანტიკური საშუალებებიდან ქართულში წამყვანი როლი ზმნის ფორმას აქვს დაკისრებული და ეს ფორმა კი ძირითადად დრო-კილოთა ნაკვთების არჩევის არანებისმიერობით, მათი გამოყენების ერთგვარი განპირობებულობით ხასიათდება. ამის გამოა, რომ კავშირებითი კილოს გადმოსაცემად თანამედროვე ქართულში ყველაზე ხშირად რამდენიმე ნაკვთი მონაწილეობს. სწორედ ამ ხშირი გამოყენების გამო მათ სახელდებაში იმთავითვე აისახა აღნიშნული ფუნქცია კავშირებითობის გადმოცემისა.

ძველი ქართველი გრამატიკოსებისათვის ზმნურ ფორმათა დაჯგუფებისას უპირველესად დროის სემანტიკური მხარე იყო განმსაზღვრელი, ხოლო ეს დროები კილოთა მიხედვით ჰქონდათ დაჯგუფებული. ასე, მაგალითად, ზ. შანშოვანი თავის გრამატიკაში გამოყოფს ხუთ კილოს (მისი ტერმინოლოგიით იგი ვითარია). მათ შორის დღევანდელი კავშირებითის შინაარსს გამოხატავს სანეტარძო (ნატვრითი) და საქჴმდასო (პირობითი), რომელთაც თავისი დროები აქვთ: მყოფი [და] უსრული, სრული, მარადის სრული, ზესრული, მყოფადი¹. ანალოგიური სურათი გვაქვს შემდგომი ხანის სხვა გრამატიკებშიც.

ნ. მარის ცნობილ ტაბულებში² ზმნური ფორმები წარმოებისა და სინტაქსური წყობის გათვალისწინებით დროულ ჯგუფებადაა დანაწილებული და მოცემულია ცდა, გამოყოფილ სამივე ჯგუფში კავშირებითი კილოს ფორმები გამიჯნულ იქნეს წმინდა დროული ფორმებისაგან³. პირ-

¹ Краткая грузинская грамматика, составленная Зурабом Шаншовани в 1737, СПб., 1881, გვ. 22, 27—30.

² Н. Марр, Основные таблицы к грамматике древне-грузинского языка, СПб., 1908.

³ თუმცა კილოურ ფორმებსაც ნ. მარი განსაკუთრებულ დროებს უწოდებდა, რადგან თვლიდა, რომ კილოთა შორის მნიშვნელოვანი განსხვავება მათი შინაარსისა და გამოყენების თვალსაზრისით არ არსებობს, კერძოდ, კავშირებითი და ნატვრითი კილოები არაა მკვეთრად გამიჯნული თხრობითისაგან. ძველს ქართულში კავშირებითი კილო იხმარებოდა მომავლის მნიშვნელობით, თხრობითი კილოს აორისტი ხშირად

ველი ჯგუფის დროებში⁴ ნამყო უსრული (прошедшее несовершенное) ორ ნაკვეთად არის გაყოფილი. პირველი — прошедшее несовершенное I-oe — დღევანდელი ნამყო უსრულის შესატყვისია: ვკლვიდი, ვიპყრობდი, ხოლო მეორე — აწმყო კავშირებითის შესატყვისი: ვკლვიდე, ვიპყრობდე. ნამყო უსრულის ამ მეორე ჯგუფს ნ. მარის ნატვრითსაც უწოდებს: прошедшее несовершенное 2-oe (желательное). ასევე, დროთა მეორე ჯგუფში გამოყოფილია კავშირებითი (сослагательное): ვკლა, ვიპყრა, ხოლო მესამე ჯგუფში — ნამყო დროის კავშირებითი (прошедшее сослагательное): მეკლას, მეიპყრას⁵.

1925 წელს გამოცემულ ნ. მარის „ძველი ქართული ენის გრამატიკაშიც“ კვლავ ეს კლასიფიკაციაა დარჩენილი იმ მცირე კორექტივით, რომ პირველ ჯგუფში ძირითად დროდ აწმყო აქვს მკვლევარს გამოცხადებული, ნაწარმოებად კი — ნამყო უსრული და ნატვრითი, ე. ი. ნატვრითი უკვე ნამყო უსრულის ჯგუფში კი არაა, არამედ დამოუკიდებელი „დროა“⁶.

შემდგომდროინდელი გრამატიკები ძირითადად ნ. მარის აღნიშნულ კლასიფიკაციას დაეყრდნო და, მაშასადამე, კავშირებითი კილოს შინაარსი ტერმინოლოგიურადაც აისახა უღვლილების პარადიგმებში.

ამგვარად, თანამედროვე ქართულში გვაქვს დრო-კილოთა ჯგუფების შესაბამისად I, II და III კავშირებითის ნაკვეთები. მათგან უძველესია II კავშირებითი, I და III შედარებით ახალი წარმონაქმნებია⁷. ამასთან, I კავშირებითი საერთო სახელწოდებაა აწმყო კავშირებითისა და მყოფადის კავშირებითის ნაკვეთისათვის. I კავშირებითი დიდხანს მოიცავდა ერთის მნიშვნელობასაც და მეორისაც. მაშასადამე, დრო-კილოთა I ჯგუფში დღეისათვის გვაქვს კავშირებითის ორი ნაკვეთი, რომელთაგან ერთი — მყოფადის კავშირებითი — ქართული ზმნის უღვლილების სისტემაში ყველაზე გვიანაა ჩამოყალიბებული. ძველს ქართულ გრამატიკულ ლიტერატურაში იგი დამოუკიდებელ ნაკვეთად არაა კვალიფიცირებული. მყოფა-

ცვლიდა კავშირებითს, ნამყო უსრული გვხვდება ნატვრითის ნაცვლად და, პირიქით, აორისტის მეორე პირი ბრძანებითობის გამოსახატავად გამოიყენება, ასევე აკრძალვითი უარყოფისას ნუ ნაწილაკი აწმყფს მეორე პირთან გვაქვს, — იხ. Н. Марр, Грамматика древнелитературного грузинского языка, Л., 1925, § 173, გვ. 141—142.

⁴ დრო, ნ. მარის ტერმინოლოგიით, დღევანდელი ნაკვეთის შესაბამისია.

⁵ Н. Марр, Основные таблицы... т. XIII.

⁶ Н. Марр, Грамматика древнелитературного грузинского языка, Л., 1925, § 199, გვ. 163.

⁷ „უძველესსა“ და „ახალში“ იგულისხმება, რა თქმა უნდა, მათი ფორმოზრევი არსებობა და არა ტერმინოლოგიური მხარე.

დის კავშირებითი არც ნ. მარის ტაბულებშია მოხსენებული⁸. ა. შანიძის 1930 წელს გამოცემულ „ქართული ენის გრამატიკაშიც“ არაა მყოფადის კავშირებითი გამოყოფილი, როგორც დამოუკიდებელი ნაკვითი, — მყოფადის კავშირებითისა და აწმყოს კავშირებითის ფორმები I კავშირებითის საერთო სახელწოდებით ერთად არის განხილული: **გავაკეთებდე, ვიტანჯებოდე**⁹. შემდგომში, 1941 წელს, გამოკვლევაში „მწკრივის კატეგორია ზმნაში“ ა. შანიძე მწკრივებს აჯგუფებს კილოთა მიხედვით და კავშირებითი კილოს ოთხ მწკრივს გამოყოფს: აწმყოს კავშირებითის (сослагательный настоящего): **ვცხოვრობდე**, მყოფადის კავშირებითის (сослагательный будущего): **ვიცხოვრებდე**, აწმყო-მყოფადის კავშირებითის (сослагательный наст.-буд.): **ვიცხოვრო** და ნამყოს კავშირებითის (сослагательный прошедшего): **მეცხოვროს**¹⁰.

1953 წელს გამოცემულ ა. შანიძის „ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლებში“ მწკრივები კვლავ წარმოებისა და სინტაქსური წყობის მიხედვით არის დაჯგუფებული. ამ მონოგრაფიაში უკვე ცალკეა გამოყოფილი მყოფადის წრე და მასთან — მყოფადის კავშირებითიც¹¹. ამის შემდეგ თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურაში (და სასკოლო სახელმძღვანელოებშიც) მყოფადის კავშირებითმა თითქმის დაიმკვიდრა დამოუკიდებელი ნაკვითის სტატუსი, თუმცა ზოგიერთ მკვლევარს ჯერაც საეჭვოდ მიაჩნია ეს ფაქტი.

არნ. ჩიქობავას „ქართული ენის ზოგად დახასიათებაში“ მყოფადის წრის ნაკვთებიდან გამოყოფილი აქვს მხოლოდ მყოფადი და პირობითი (ა. შანიძის ტერმინოლოგიით იგივე ხოლმეობითი)¹². მისსავე „ქართული ენის მიმოხილვაში“ მყოფადის კავშირებითი პირობითი კავშირებითის (условное сослагательное) სახელწოდებით უკვე დამოუკიდებელ ნაკვითად არის ფიქსირებული¹³.

ასეთია ზოგადად მყოფადის კავშირებითის ნაკვითის ისტორია.

რამდენადაც მყოფადის კავშირებითი აწმყოს კავშირებითისაგან წარმოქმნილი ნაკვითია (ისევე, როგორც მთელი მყოფადის წრე აწმყოს წრისაგან), მისი ნაკვითად გამოყოფის საფუძველი, ბუნებრივია, აწმყოს კავშირებითთან შეპირისპირებასა და მისგან განსხვავებულ სპეციფიკურ

⁸ ნ. მარის ტაბულებში საერთოდ არა აქვს გამოყოფილი მყოფადის წრე.

⁹ ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკა, თბილისი, 1930, გვ. 125, 151.

¹⁰ А. Шанидзе, Категория ряда в глаголе. Общие вопросы формообразования глаголов на примерах грузинского языка, еნიკის მოამბე, X, 1941, გვ. 226.

¹¹ ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, თბ., 1953, გვ. 222—224.

¹² არნ. ჩიქობავა, ქართული ენის ზოგადი დახასიათება, ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, I, თბ., 1950, გვ. 062.

¹³ Арн. Чикобава, Грузинский язык, Языки народов СССР, Иберийско-кавказские языки, т. IV, М., 1967, გვ. 50.

ფუნქციებშია საძიებელი. წინამდებარე სტატიის მიზანიც სწორედ ესაა.

როგორც ცნობილია, საერთოდ, მყოფადის წრის ნაკვეთა ჩამოყალიბება ასპექტის სისტემის შეცვლამ განაპირობა¹⁴. სწორედ ამ მოვლენის შემდეგ გახდა ქართულში შესაძლებელი მომავლის გამოხატვა საკუთარი, დამოუკიდებელი ნაკვეთებით. ზმნისწინიანი აწმყოს წრის ნაკვეთები უკვე ორიენტაციას კი არ აღნიშნავდნენ, არამედ მათ დროული განსხვავების ფუნქცია დაეკისრათ და, თუ ვხატავ აწმყო იყო, დავხატავ უკვე მომავალი გახდა, ხოლო ვხატავ და ვხატე ერთნაირად უსრული ასპექტის ფორმებად იქცნენ, ისევე, როგორც დავხატავ და დავხატე — სრულსა. ამგვარად, ასპექტი უღვლილების კატეგორიიდან წარმოქმნის კატეგორიად იქცა, ხოლო ახლად გაჩენილი დროული განსხვავებულობა უკვე ახალი ნაკვეთის წარმოშობის საფუძველი გახდა. ასევე განსხვავდა ფუნქციურად ვხატავდი და დავხატავდი ფორმები. მაგრამ კარგა ხანს ასეთივე დაპირისპირება არ არსებობდა ვხატავდე და დავხატავდე ფორმებს შორის. მაშასადამე, აწმყოს წრემ საკმაოდ ადვილად მოგვცა ორი ახალი ნაკვეთი: მყოფადი და ხოლმეობითი, ხოლო მოსალოდნელი მყოფადის კავშირებითის ფუნქციებს კვლავ აწმყოს კავშირებითი (იგივე I კავშირებითი) იტევდა.

რატომ შეფერხდა მყოფადის კავშირებითის ჩამოყალიბება?

ძველს ქართულში კავშირებითისა და მომავლის გამოსახატავად გამოიყენებოდა ერთი და იგივე ნაკვეთები; ამდენად, არც არსებობდა საჭიროება დამოუკიდებელი მომავლის (იგივე მყოფადის) კავშირებითის ნაკვეთის არსებობისა. კავშირებითის ყოველი ნაკვეთით შეიძლებოდა მომავლის აღნიშვნა. ამასვე ემსახურებოდა ცნობილი -მცა ნაწილაკიანი ინდიკატიური კონსტრუქცია. თუმცა აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ მომავალი დრო და კავშირებითი კილო ერთი და იმავე ნაკვეთებით გადმოცემის დროსაც კი წმინდა ომოფორმებად არ წარმოდგებოდნენ, — მათ გარკვეული დამატებითი მახასიათებლებიც ჰქონდათ, რასაც ზემოთ სწორედ სხვადასხვა ფუნქციურ-სემანტიკურ საშუალებათა ერთობლიობა ვუწოდეთ. მაგრამ ზმნის ნაკვეთი მაინც ერთი იყო, კონსტრუქცია უმრავლეს შემთხვევაში — მსგავსი, ხოლო მომავალი დროისა და კავშირებითობის სემანტიკური სიახლოვე (რაშიც იგულისხმება სასურველობა, შესაძლებლობა, სავარაუდოობა, ე. ი. ზოგადად ირეალურობა), ამ ორ კატეგორიას კიდევ უფრო მჭიდროდ აკავშირებდა ერთმანეთთან¹⁵.

¹⁴ А. Шанидзе, Изменение системы выражения глагольной категории вида в грузинском и его последствия, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, ტ. III, № 9, 1942; მისივე: ასპექტი, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, I, 1973, გვ. 262—280; ზ. ჭუმბურიძე, მყოფადის წარმოება ქართულში, თბ., მაცნე, № 6, 1967, გვ. 222—250.

¹⁵ ამის გამოხატულება უნდა იყოს, რომ ძველ ქართველ გრამატიკოსებს მყოფადის საილუსტრაციოდ ხშირად სწორედ II კავშირებითის ნაკვეთის ზმნები მოჰყავდათ.

მაშასადამე, ძველს ქართულში ყოველ ნაკვთს, რომელიც კავშირებით კილოს გამოხატავდა, შეეძლო გამოეხატა მყოფადიც. ამ თვალსაზრისით ყოველი მათგანისათვის ერთგვარად შეგვეძლო გვეწოდებინა მყოფადის კავშირებითი და, სანამ ფორმობრივად არ გაიმიჯნა ერთმანეთისაგან ეს ორი კატეგორია (მომავალი დრო და კავშირებითი კილო), მანამ არც შეიძლებოდა გაჩენილიყო საჭიროება და საფუძველი მყოფადის კავშირებითის ჩამოყალიბებისა.

მცირე განსხვავება მყოფადისა და კავშირებითი კილოს ვადმოცემაში ძველს ქართულში მაინც შეინიშნება¹⁶. მომავალი დროის გამოსახატავად არ იყო საჭირო ჰიპოთაქსური კონსტრუქცია, რაც კავშირებითობისათვის აუცილებელია¹⁷. ამდენად, იგი შედარებით მარტივი კატეგორია იყო და ამიტომაც ასპექტის სისტემის შეცვლა ენამ ადვილად გამოიყენა მყოფადის წრის წარმოსაქმნელად და ამით კავშირებითის ფორმებთან მომავალი დროის აღნიშნული ომონიმის ასაცილებლად (ენა კი, როგორც ცნობილია, ყოველთვის ცდილობს ამგვარი ომონიმისაგან თავის დაღწევას). აქვე ისიცაა სავარაუდებელი, რომ თვითონ ასპექტის სისტემის შეცვლის მიზეზი მხოლოდ ზმნისწინის ზმნასთან შეზრდაში, მასთან მჭიდროდ დაკავშირებასა და კავკასიის ერებთან დაახლოებაში¹⁸ არ უნდა მდგომარეობდეს. გ. მაჭავარიანი ასპექტის ძველი სისტემის ახლით შეცვლას ქართული ენის განვითარების შინაგანი ტენდენციებით ხსნის და სამართლიანად გამოიციხავს გარეგანი ფაქტორების (უცხო ენობრივი სამყაროს გავლენა და სხვა) მოქმედებას¹⁹. იგი იმასაც შენიშნავს, რომ აწმყო ხმარება მყოფადის ფუნქციით ფართოდაა გავრცელებული ბევრ ენაში. ამასთან, ძველი ქართულის პრევერბიან ფორმებს, როგორც უფრო განსაზღვრულს, უპირატესობა მიეცემოდა მყოფადის ფუნქციით მათს გამოყენებაში და პრევერბიანი აწმყო თანდათან გაგებულ იქნა მყოფადად²⁰.

ზ. შანშოვანისათვის მყოფადია **ღავბანო**; ასევე, ანტონი. დღევანდელი კავშირებითის გაგებით სისტემატურად ხმარობს „მყოფადს“, — **აღვკხნა**; გაიოზიც „მყოფადს“ უწოდებს **ვაქო-ს**. თხრობითი კილოს მომავლის პარადიგმებში აქვთ II კავშირებითი სხვა ქართველ გრამატიკოსებსაც (ვარლამი, ი. ქართველიშვილი, ფირალოვი), — იხ. მ. ძიძიშვილი, კილოს კატეგორია ქართულში (შესწავლის ისტორია), — ხელნაწერი.

¹⁶ ამის შესახებ დაწვრილებით იხ. ა. პაპიძე, კავშირებითი კილოსა და მომავალი დროის გამოხატვისათვის ქართულში, ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, V, 1981, გვ. 28—44.

¹⁷ იქნებ ამის გამოც უწოდებს ანტონი პირობით კილოს (რაც თავისთავად დღევანდელი კავშირებითის სემანტიკაში შემოდის) ქუჭწყობილებითს (//პოტეტიკას//თუობითს), ხოლო გაიოზი ამავე ტერმინით — ქუჭწყობილებითი//პოტეტიკად — აღნიშნავს ნატვრით კილოს.

¹⁸ А. Шанидзе, Изменение системы выражения вида... გვ. 958.

¹⁹ გ. მაჭავარიანი, ასპექტის კატეგორია ქართველურ ენებში, ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, IV, 1974, გვ. 132.

²⁰ იქვე.

ეს პროცესი, შესაძლოა, დაიქარა აგრეთვე ზემოთ აღნიშნულმა ენობრივმა მოთხოვნილებამაც (ფუნქციური ომონიმის აცილებისა). ასპექტის სისტემის შეცვლა და მყოფადის წრის წარმოქმნა ფაქტიურად დროის გრამატიკულად გამოხატული სამწვეროვანი სისტემის საბოლოო ჩამოყალიბების საფუძველიც გახდა: სანამ კავშირებითი კილო და მომავალი დრო ფორმოზბრივად არ გაიმიჯნებოდა ერთმანეთისაგან, მომავალი დრო ერთგვარად მხოლოდ სემანტიკურად იარსებებდა²¹, მით უმეტეს, რომ თვითონ კილოს კატეგორიისათვის დროული განსაზღვრა არა ჩანს დამახასიათებელი. იგი თითქოს დროის გარეშე დგას. ამ თვალსაზრისით, ვფიქრობთ, საინტერესოა გ. დეეტერსის მსჯელობა კილოს შესახებ. იგი შენიშნავს, რომ ქართულში კილო ორ დროში გვხვდება: იმპერფექტივის ფუძისაგან კონიუნქტივის იმპერფექტივი იწარმოება, ძირისაგან კი — კონიუნქტივის აორისტი. **ორივენი წარმოშობით უდროონი არიან:** პირველი იმპერფექტივია, მეორე — პერფექტივი²² (ხაზი ჩვენია, ა. პ.).

ქართული ენის განვითარების უძველეს საფეხურზე „უღვლილები ნაკვებები ასახავდნენ ასპექტებს: განგრძობითს (დიურატიულს) და წერტილებრივს (მომენტობრივს)“ და ზმნის უღვლილებაც „დროთა მიხედვით ცვლას არ გულისხმობდა, უღვლილება ასპექტების ანუ პროცესის სახეობათა აღნიშვნაში მდგომარეობდა“²³. კილოს კატეგორიის ჩამოყალიბებაც ამ პერიოდისათვის უნდა ვივარაუდოთ, — ირეალურისა და რეალურის დაპირისპირების საფუძველზე.

კავშირებითი კილო თავისი წარმოქმნის პირველ საფეხურზე დიურატიულობის სემანტიკას დაეყრდნობოდა. რომ არაფერი ვთქვათ აწმყოს კავშირებითზე, რომელიც ამგვარი, — დროულობისაგან თითქმის თავისუფალი, — განუსაზღვრელი, განგრძობითი, ზოგადი კავშირებითია, ასეთივე სემანტიკა ეტყობა თვით III კავშირებითსაც (მიუხედავად იმისა, რომ ეს ნაკვთი აწმყოს კავშირებითთან შედარებით საკმაოდ გვიან უნდა იყოს ჩამოყალიბებული). და თუმცა III კავშირებითი ძირითადად ნამყო დროის კავშირებითობის აღსანიშნავად იხმარება, დიურატიულობა, განუსაზღვრელობა მისი ერთ-ერთი ნიშანია. ამის საილუსტრაციოდ გამოდგება ე. წ. კატეგორიული გამორიცხვის წინადადებები, რომლებიც ერთგვარად ზოგად მოდალობას აღნიშნავენ. მაგალითად, „მე არ მჯერა, რომ მას ეს

²¹ საგულისხმოა, რომ ნ. მარი ქართული ზმნის კილოსა და დროის კატეგორიებზე მსჯელობისას მხოლოდ ახლანდელსა და აორისტს თვლის ქართლის ძირითად დროებად: «В грузинском два главных времени—настоящее и аорист», — Н. Марр, Грамматика древнелитературного... § 175, გვ. 142.

²² G. Deeters, Das Khartwelische Verbum, Leipzig. 1930, § 258, გვ. 146.

²³ ა რ ნ. ჩ ი ქ ო ბ ა ვ ა, ერგატიული კონსტრუქციის პრობლემა იბერიულ-კავკასიურ ენებში, I, 1948, გვ. 77.

გაეკეთებინოს“. საყურადღებოა, რომ III კავშირებითის ხმარების ძირითადი ასპექტი ამგვარი შინაარსი ჩანს (ნატურითობასთან ერთად), რამდენადაც აღნიშნულ კონსტრუქციებში იგი ძირითადად შეუვალა და მისი შენაცვლება II თურმეობითით იშვიათად ხდება.

რაც შეეხება II კავშირებითს, მისი უძველესი ფუნქცია, როგორც არაერთგზის შენიშნულა, კავშირებითობის აღნიშვნა არ უნდა ყოფილიყო (არნ. ჩიქობავა, ქ. ლომთათიძე, დ. მელიქიშვილი). II კავშირებითი დრო-კილოთა II ჯგუფის ნაკვთებს შორის შედარებით გვიანი წარმოშობისადაა მიჩნეული²⁴ და მისი ჩამოყალიბება შესაძლებელია დროის სამწევროვანი სისტემის შექმნას უკავშირდებოდეს, — როდესაც ხოლმეობითის ნაკვთის ფუნქციათა ერთგვარი „გადანაწილება“ მოხდა.

ხოლო მას შემდეგ, რაც II კავშირებითმა მომავალი დროის აღნიშვნასთან ერთად მასთან სემანტიკური სიახლოვის გამო შეიძინა კავშირებითობის შინაარსი და იგი ამ თვალსაზრისით გახდა ერთგვარი ირეალისი, დროის გრამატიკულად არსებული სამწევროვანი სისტემა (ხოლმეობითი, აორისტი, II კავშირებითი) ფაქტიურად დაირღვა და მან წმინდა სემანტიკურ სიბრტყეზე გადაინაცვლა. ასეთი ვითარება გაგრძელდა კარგა ხანს, კერძოდ, მანამ, სანამ მომავალმა დრომ კვლავ არ შეიძინა გამოხატვის საკუთარი ფორმები მყოფადის წრის სახით.

ყოველი ნაკვთი სხვადასხვა სემანტიკურ ფენათა შემცველია. ამასთან, ეს მნიშვნელობები უმთავრესად გარკვეულ სინტაქსურ-კონტექსტულურ დონეზე ვლინდება. მათ შორის ყველაზე გამჭვირვალე კატეგორიებია კილო და დრო. გეზი, ორიენტაცია, დროული თანამიმდევრობა, პირობითობა, შედეგობა, უნახაობა, მრავალგზისობა... — ყველაფერი ეს ნაკვთის ნიშნები კი არაა, არამედ გარკვეული ნაკვთებით გარკვეულ კონტექსტში გამოვლინებული მნიშვნელობებია, რომლებიც ხშირ შემთხვევებში ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად ფუნქციონირებენ. ამდენად, ცალკე განხილული ვხატავ თხრობითი კილოს აწმყო კი არ არის, არამედ იგი გამოხატავს აწმყო დროს და თხრობით კილოს. გარკვეულ კონტექსტში იგი შეიძლება კავშირებითი კილოს გამოხატველიც იყოს („მას ჰგონია, თითქოს მე კარგად ვხატავ“). კონტექსტის გარეშე ხმარებულ დავხატავდე ფორმაზედაც შეიძლება ითქვას, რომ იგი არის მომავალი დროისა და კავშირებითი კილოს შინაარსის (და არა მომავლის კავშირებითის) გამოხატველი. თუმცა იქ, სადაც კავშირებითი კილო ერევა, დროულობა თითქოს ქრება კიდეც. როგორც ქვემოთ დავინახავთ, დავხატავდე ტიპის ფორმები (ე. ი. მყოფადის კავშირებითის ნაკვთის ზმნები) სხვადასხვა კონტექსტში განსხვავებული სემანტიკური ნიშნებით წარმოდგება.

²⁴ არნ. ჩიქობავა, ერგატიული კონსტრუქციის პრობლემა... გვ. 10, შენიშვნა; მისივე: ენათმეცნიერების შესავალი, თბ., 1952, გვ. 276.

მასსადამე, კილო დროისაგან დამოუკიდებლად არსებობს, იგი ერთგვარად უდროო კატეგორიაა.

კილო და დრო უღვლილების პარადიგმებში ერთი ნაკეთის ფარგლებში სხვადასხვა დამხმარე სინტაქსურ-სემანტიკურ საშუალებათა ერთობლიობაში გამოხატული სემანტიკური კატეგორიებია. ამდენად, არ უნდა იყოს გამართლებული დრო-კილოთა ასეთი სახელდება: აწმყო დროის კავშირებითი, წარსული დროის კავშირებითი, მომავლის კავშირებითი.

საერთოდ, მომავალი პირობითად შეიძლება ჩაითვალოს თხრობითი კილოს ფორმად, რამდენადაც ფაქტობრივად იგიც შესასრულებელი მოქმედებაა. ბრძანებითს მხოლოდ მომავლის შინაარსი აქვს. ამდენად, თხრობითი კილო თითქოს ისევე უპირისპირდება კავშირებითსა და ბრძანებითს, როგორც დროის ორწევროვან სისტემაში მომენტობრივი — განგრძობითს, დიურატიულს. კილოური სისტემაც ორწევროვანი უნდა ყოფილიყო, — რეალურისა და ირეალურის დაპირისპირებს ანსახველი. ამასთან, კავშირებითი კილო, რომელიც ირეალურის ჯგუფის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია, დროულად განუსაზღვრელია, ერთგვარად დიურატიული სემანტიკისაა. ეს განსაკუთრებით აწმყოს კავშირებითს ეხება. ასპექტის სისტემის შეცვლისა და მყოფადის წრის ნაკეთთა წარმოქმნის შემდეგ მყოფადის კავშირებითის ჩამოყალიბების განხგრძლივება აწმყოს კავშირებითის (და საერთოდ კავშირებითობის) დიურატიულობით, ერთგვარი აქრონიული სემანტიკით უნდა აიხსნას. აწმყო და ნამყო უსრული დროის თვალსაზრისით დაუპირისპირდნენ თავიანთ ზმნიწინიან ვარიანტებს: მყოფადსა და ხოლმეობითს. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგადობის სემანტიკა აწმყოსათვის ბუნებრივია (ობიექტისაგან განყენებული ყოველი ზმნა ზოგადი აწმყოს შინაარსის მქონეა), ახლანდელი დროის გადმოსაცემად იგი მაინც ერთადერთი ნაკეთია და ამიტომ დროული დაპირისპირება აწმყო-მყოფადს შორის შედარებით ადვილად მოხდა. აწმყოს კავშირებისათვის კი ირეალურობის სემანტიკაა უპირველესად დამახასიათებელი და რაიმე დროული დაკონკრეტებისაგან იგი თავისუფალია. სწორედ ამ ზოგადობის გამო მას დროულად საპირისპირო, განსხვავებული ვარიანტის შექმნა გაუჭირდა.

სწორედ დროული განსაზღვრულობაა ის ძირითადი ნიშანი, რითაც მყოფადის კავშირებითი აწმყოს კავშირებითს უპირისპირდება. თუ აწმყოს კავშირებითი დროულად განუსაზღვრელია, მყოფადის კავშირებითი — ნათლად გარკვეული მომავალი დროის გამომხატველი. მყოფადის კავშირებითის დროულმა განსაზღვრულობამ თავისთავად ხელი შეუწყო აგრეთვე აწმყოს კავშირებითის რამდენადმე დროულ დაკონკრეტებას (აწმყო-მყოფადისა და ნამყო უსრულ-ხოლმეობითის ანალოგიითაც) და

დღეისათვის ვხატავდე და დავხატავდე თითქმის ისეთსავე მიმართებაშია, როგორც ვხატავ — დავხატავ ფორმები.

გვიან ჩამოყალიბებისა და, ამასთან ერთად, იმის გამოც, რომ მომავალი დროისა და კავშირებითობის გადმოსაცემად ქართულს II კავშირებითიც ჰქონდა, მყოფადის კავშირებითი ქართული ზმნის უღვლილების სისტემაში ყველაზე ნაკლებად ხმარებული ნაკეთია.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ გავრცელებულია შეხედულება, თითქოს თანამედროვე ქართულში ყველაზე იშვიათად III კავშირებითი იხმარება, რაც ზოგიერთ მკვლევარს აძლევს კიდევ იმის მოთხოვნის შესაძლებლობას, რომ იგი ამოღებულ იქნეს სასკოლო გრამატიკებიდან²⁵.

მაგრამ თუ რომელიმე ნაკეთის შედარებით იშვიათი ხმარება მის არსებობას ეჭვქვეშ აყენებს და დამოუკიდებელ ნაკეთად გამოყოფის საფუძველს გამოიციხავს, მაშინ ეს უპირველესად უნდა შეხებოდა მყოფადის კავშირებითს და არა III კავშირებითს. მაგრამ ნაკეთთა გამოყენების მეტ-ნაკლები სიხშირე ბუნებრივი მოვლენაა (შეუძლებელია ყველა ფორმა ერთნაირი ინტენსივობით იხმარებოდეს) და, თუ რომელიმე ფორმას საკუთარი ხმარების თუნდაც სულ მცირე არე მოეპოვება, მას ვერ უგულვებელვყოფთ. ძველს ქართულში III ხოლმეობითის სულ რამდენიმე შემთხვევაა დადასტურებული, მაგრამ ეს ხელს არ უშლის ძველი ქართულის ნაკეთთა პარადიგმაში მის შეტანას.

ამიტომ III კავშირებითისა და მყოფადის კავშირებითის ნაკეთად გამოყოფის საკითხი უნდა გადაწყდეს არა მათი ხმარების სიხშირის მიხედვით, არამედ იმ ფუნქციების თავისთავადობისა და სპეციფიკურობის მიხედვით, რაც მათ მოეპოვებათ. თუ მათ აღმოაჩნდებათ თუნდაც ერთი ფუნქცია, რომლის გამოსახატავად სხვა ვერც ერთი ნაკეთი მათ ვერცვლის სრულფასოვნად, მათი დამოუკიდებელ ნაკეთად არსებობა უეჭვო ფაქტად უნდა მივიჩნიოთ.

ახლა განვიხილოთ, რა კონსტრუქციებში გამოიყენება მყოფადის კავშირებითი თანამედროვე ქართულში და რა ფუნქციური დატვირთვა აქვს მას.

მყოფადის კავშირებითი ყველაზე ხშირად გვხვდება დროის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებებში **სანამ//მანამ//ვიდრე...** საკავშირებულ სიტყვებთან ერთად.

მაგალითად:

1. ვ ი დ რ ე ი მ მუხამდის მ ი ა დ წ ე ვ დ ე, ქარაფების კიდეს მიჰყვება დამრეცილო გზა (კ. ვაშს.).

²⁵ შ. კეკელია, სახელმძღვანელოს სატიკიური, ვაშ. „კომუნისტი“, 29. IX. 1981, გვ. 3.

2. მთამსვლელი, სანამ გზის გასაბრუნს მოეფარებოდეს, ერთხელაც მოიხედავს და წერაყინს მაღლა ასწევს (რ. ინან.).

3. უწმინდურ სიცოცხლეს მე წმინდა სიკვდილი მირჩენია და, სანამ მოეკვდებოდე, მანამდე მაინც კიდევ ვეცდები, რომ ჩემი ლუკმა როგორმე დავიბრუნო (აკაი).

4. ამიტომ თაიგულს მანამდე ვავდებ, სანამ აეროპორტში წავიდოდე („საუნჯე“).

5. ვინემ „თოზყოფარანის“ წლიური კრების დღე დადგებოდეს, დუნდარ-დუბარა ბეი ამ თოზიციასში კიდევ შექმნის პატარ-პატარა დაჯგუფებებს („საუნჯე“).

6. სიტყვათა გარკვეული ჯგუფი, სანამ ქვესისტემად ჩამოყალიბდებოდეს, უკვე სხვა ფაქტორების გავლენას განიცდის (ბ. ფოჩხ.).

7. კარგი, დავრჩები კიდევ ერთ-ორ თვეს, სანამ მომიშუშდებოდეს თვალი, მაგრამ მერე რა გქნა? (ნ. დუმბ.).

8. წავიდეთ, ვიდრე მთვარე მთებს მოეფარებოდეს (რ. ჯაფ.).

9. ხალხი ყველაფერს ხედავს და ვიდრე ბრძანებას დაწერდეს, ხელმძღვანელმა არა მარტო იურიდიულ უფლებებს უნდა გაუწიოს ანგარიში, არამედ, საზოგადოებრივ აზრსაც („ახ. კომ“).

10. მან, პირველმა, სანამ რაიმეს იტყოდეს, როგორმე უნდა მოახერხოს განსახილველი ავტორის თვალსაზრისზე დადგომა და ამის მიხედვით იმსჯელოს ნაწარმოების ავ-კარგზე (რ. ჯაფ.).

11. ცაო და დედამიწავ, სიძულვილი ლანდად გააყოლე ასეთ მქადაგებელს, ქარბუქო, ზიზღში გაახვიე, სანამ ფეხზე წამოვდგებოდე და გატლევო ენას ძირფესვიანად ამოვგლეჯდე (ნ. ლორთქ.).

თუ კილოს განსაზღვრისათვის ამოსავლად მივიჩნევთ მოლაპარაკის დამოკიდებულებას ზმნის მნიშვნელობისადმი²⁶, მაშინ ზემოთ მოყვანილ წინადადებებში მყოფადის კავშირებითი თხრობითი კილოს შინაარსის გამომხატველად უნდა ჩავთვალოთ. მოსაუბრისათვის უეჭვო ფაქტია, რომ მუხამდე II პირს ქარაფების კიდესთან დამრეცი გზა შეხვდება (იხ. I წინადადება), ასევე მოლაპარაკე ჩვეულებრივ ამბად, უეჭველ ფაქტად თვლის, რომ მთამსვლელი გზის გასაბრუნამდე მოიხედავს (II წინადადება), რომ სიკვდილამდე ეცდება საკუთარი ლუკმის დაბრუნებას (III წინადადება), აეროპორტში წასვლამდე გადაავდებს თაიგულს (IV წინადადება) და ა. შ.

აღნიშნულ წინადადებებში კავშირებითი კილოს შინაარსი კი არ არის გამოხატული (რის ილუზიასაც ერთი შეხედვით ქმნის მყოფადის კავშირებითის ნაკვთი), არამედ დროული თანამიმდევრობა, კერძოდ — დამო-

²⁶ შდრ: ა. შანიძე: „კილო არის ფორმა ზმნისა, რომელიც გვიჩვენებს, რომ მოსაუბრის მიერ დასახელებული მოქმედება უნდა იქნეს გაგებული ან როგორც უეჭველი ფაქტი, ან როგორც შესაძლებელ-სავარაუდო, ან როგორც შესასრულებელი“, — ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, 1, 1973, გვ. 204. აგრეთვე: არნ. ჩიქობავა: „კილოს კატეგორიას საფუძვლად უდევს დამოკიდებულება მოლაპარაკისა ზმნის მნიშვნელობისადმი“, — ენათმეცნიერების შესავალი, თბ., 1952, გვ. 275.

კიდებული წინადადების ზმნით გამოხატული მოქმედების შემდგომადობა მთავარი წინადადების ზმნით გამოხატულ მოქმედებასთან.

ამგვარად, დროის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებებში მყოფადის კავშირებითის ნაკვითი გადმოცემული მოქმედება მოსაუბრისათვის ფაქტია, რომელიც მოხდება სხვა მოქმედების შემდგომ. ეს სხვა მოქმედება მთავარ წინადადებაშია მოცემული. ამ თვალსაზრისით დროის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებებში მყოფადის კავშირებითი გადმოსცემს ირეალურ მოქმედებას (იგი საუბრის მომენტისათვის ჯერ კიდევ არ მომხდარა), მაგრამ მისი ფაქტად ქცევა, მისი შესრულება ეჭვს გარეშეა. უფრო ზუსტად, ამ წინადადებებში აქცენტირებულია არა მოქმედების ფაქტობრიობის მიხედვით შეფასების გამოხატვა, არამედ დროული თანამიმდევრობის, გარკვეული დროული განსაზღვრულობის აღნიშვნა. ეს კი კავშირებითობის გაგებას არსებული თვალსაზრისის მიხედვით გამოორიცხავს.

მაშასადამე, აღნიშნული ტიპის წინადადებებში მყოფადის კავშირებითი გამოხატავს თხრობით კილოსა და მომავალ დროს გარკვეული დროული თანამიმდევრობის ჩვენებით.

უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ საილუსტრაციო მაგალითები ერთი ტიპისანი არ არიან. იმის მიხედვით, თუ მთავარ წინადადებაში რომელი ნაკვითია, მთელი წინადადების კილოური შინაარსიც განსხვავებულია. როდესაც მთავარ წინადადებაში აწმყოს ანდა მყოფადის ნაკვითი გვაქვს, მთელი წინადადებაც აშკარა თხრობითი შინაარსისაა, ხოლო, თუ II კავშირებითი გვაქვს (იხ. მე-9 — მე-10 წინადადებები), წინადადება კავშირებითის მოდალობის, კერძოდ, — საჭიროების, აუცილებლობის ანდა მოწოდების, გამომხატველია, ზოგჯერ ერთგვარ ბრძანებითობასაც შეიცავს (იხ. მე-8 წინადადება). მხოლოდ ბრძანებითის ფუნქციით შეიძლება იყოს ნახმარი ნამყო ძირითადი მთავარ წინადადებაში (იხ. მე-11 წინადადება). მაშასადამე, წინადადების კილოს განსაზღვრავს მთავარი წინადადების ზმნა, მყოფადის კავშირებითი ამ თვალსაზრისით სრულიად პასიურია.

დროის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებებში მყოფადის კავშირებითის არაკავშირებითობის შინაარსზე მიუთითებს ის ფაქტიც, რომ ამგვარსავე კონსტრუქციებში ძალიან ხშირად გამოყენებულია თხრობითი კილოს ნაკვითები²⁷. მათგან განსაკუთრებით ხშირია მყოფადი.

მაგალითად:

აქ მოსული კაცი ვიდრე მემანქანის კვალიფიკაციას მიიღებს, თუ სამართალია, ფეხს არ უნდა იცვლიდეს, მაგრამ... მოდიან, მოდიან („ახ. კომ.“).

²⁷ საყურადღებოა, რომ რუსულად თარგმნისასაც ამ ტიპის წინადადებების მყოფადის კავშირებითი თხრობითი კილოს მომავლის ფორმით ვადადის. შდრ. მაგ.. Поэтому я до тех пор бросаю букет, пока поеду в аэропорт (იხ. მე-4 წინადადება).

სანამ ერთმანეთს ხეირიანად გავეცნობით, სანამ ერთმანეთის ღირსებებსა და ნაკლოვანებებს გავიგებთ, სანამ აღამიანური ურთიერთობები მოწყობილი იქნება, სანამ ის ვაჟბატონი ჩვენი კვლევის აზრს ჩასწვდობა, გავა ორი და შეიძლება სამი წელიც (გ. ფანჯ.).

როგორც თავმოწონებული ფარშავანგი ჰხარობს, მინამ თავის შავ ფეხებს დაინახავს, როცა კი ძირს დაიხედავს და თვალს მოჰკრავს, — მაშინვე დაღონებული ჩამოჰყრის, — ისე ამ სიტყვებზედ ჩემმა ჯერ წახალისებულმა გულმა ჩამოჰყარა ფრთები (ილია).

და კიდევ ბევრი დრო გავა, სანამ უკანვე გაბრუნდებო, ჯერ კიდევ კარგა ხანს არ მოედება ბოლო ასფალტზე დაყრილი ხალხის წვალბებასა და მოლოდინს (ო. ჭილ.).

ვიდრე ექთანსი მობრძანდებო, იმავე პაერთ უნდა ისარგებლო, რომლითაც მე და პატივცემული ბულია ვსუნთქავთ (ნ. დუმბ.).

შენ დილაზე ადრე უნდა ასდგე და, მანამ გაათენდებო, საირმეში მიხვიდე, თოფს ტალი დაუპირე (ვაჟა).

ჩიტის თვალით უყურე ქვეყნიერებას, მზეს ელაპარაკე, სანამ ბუღისკენ წავა, ჩანჭყრის შხეფის წინწკალს ესაუბრე, კამკამა ჭავლს, ხახხახა ყანას, ბროლის ნიავს! (გ. ლეონ.).

ამგვარსავე კონსტრუქციაში ზოგჯერ გვხვდება აგრეთვე I თურმეობითიც. დროული თანამიმდევრობა ამ წინადადებებშიც მკვეთრად გამოხატული, მაგრამ მათ ერთგვარი თხოვნით-მუქართით სემანტიკაც აქვთ, რაც კვლავ მთავარი წინადადების ზმნისაგან მომდინარეობს.

მაგალითად:

ახლა უნდა დაგვეხმარო, სანამ გაცოფებულა (ნ. დუმბ.).

ახლა კი, ვიდრე მოსულა, ერთმანეთი გავიცნოთ (ნ. დუმბ.).

მომაწვევინე, ბიჭო, თუთუნი, სანამ ძალით წამირთმეცია (ნ. დუმბ.).

დროული თანამიმდევრობა აღნიშნული აგრეთვე წინადადებებში, რომლებშიც სანამ/მანამ/ვიდრე საკავშირებელ სიტყვებთან გამოყენებულია ხოლმეობითის ნაკვითი. მყოფადის კავშირებითიან წინადადებებთან შედარებით განსხვავება მხოლოდ დროულ განსაზღვრულობაშია. მყოფადის კავშირებითის ნაკვითი დროის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებაში გამოხატული მოქმედების შემდგომადობას აღნიშნავს არა მხოლოდ მთავარი წინადადების ზმნით გამოხატულ მოქმედებასთან, არამედ საუბრის მომენტთან დაკავშირებითაც, ხოლო ხოლმეობითის ნაკვითით გამოხატულია დროული შემდგომადობა მხოლოდ მთავარი წინადადების ზმნისათან შედარებით. ამასთან, მთავარი წინადადების ზმნაცა და დამოკიდებული წინადადების ზმნაც ამ შემთხვევაში ყოველთვის წარსული დროის შინაარსისაა, ოღონდ მთავარი წინადადების ზმნა უფრო წინარე წარსულს აღნიშნავს, ხოლმეობითისა კი — მის შემდგომს.

მაგალითად:

მითხრა და მინამ გონებას მოვიკრეფდი, გაქრა, გამისხლტა (ვაჟა).

შეიცადა, სანამ გაიგებდა, როგორ ხასიათზე იყო ელენე (რ. ინან).

და ვიდრე სიკვდილი მოვიდოდა, საოცარი სიტხადით იგრძნო, როგორ გაიხსნა დედამიწამ უბე და როგორ მიიღო თავის წიაღში (ნ. დუმბ.).

ჯერ კიდევ რამდენიმე, მაგრამ არაადამიანურად მტკივნეული ნაბიჯი ჰქონდა ღარჩენილი, სანამ თედოსა და ევგენის გადააწყდებოდა (ო. ჭილ).

დაიცადა, სანამ სიბნელეს შეაჩვევდა თვალს (ო. ჭილ).

მაგრამ სანამ მე მოვიმოქმედებდი რამეს, ბიჭმა შეატოკა თავი და რაღაც ჩიფჩიფა ხმით იკითხა (რ. ინან).

სანამ მდინარესთან მივიდოდი, რამდენჯერმე შევეცადა, თავიდან მომეშორებინა ეს აზრი (რ. ინან).

სანამ კოლას მთას მიადწევდნენ, თორმეტჯერ წამოეწიენენ ყენის მოლაშქრეები დედა-წულითა და ბარჯით დამძიმებულ ლტოლვილებს (დ. სან).

სანამ პატარძლის ოთახში შევიდოდი, გზაში ჩემმა მეგზურმა ქალმა დამარბია („ახ. კომ.“).

სანამ ასავალ-გორის ხევში გადამივიდოდნენ, გორის პირში მოკვარ თვალი (ვაჟა).

დადგა ჩემი საფეკავის ჯერიც, ტომარას თავი მოფუხსენი და კოდთან ახლოს მივარჩიე, მერე დავუცადა, სანამ უკანასკნელი პეშვი სიმინდი ჩასარიალდებოდა დოლაბში (ნ. დუმბ.).

სანამ როსტოვს მივადწევდით, ჯვარს გვაცვა (რ. ჯაფ.).

მინამ სამოვარს შემოიტანდნენ, მივწეე გაფიცებულ ტახტზედ და თავი ფიქრებს მივეცი (ილია).

მუხის შიშივ კარი ეკლესიის დარაჯმა ძლივს გავვიღო და იგი მანამ ეჭირა, ვიდრე შიგ შევიდოდი (რ. ჯაფ.).

მთავარ წინადადებაში გამოხატულ მოქმედებასთან შეფარდებით ხოლმეობითის ნაკვთით გამოხატული მოქმედება მომავალი დროა, მაგრამ ეს მომავალი საუბრის მომენტისათვის უკვე ნამყოფა. ხოლმეობითის სწორედ ამგვარი სემანტიკა უნდა იყოს საფუძველი იმისა, რომ მას ზოგიერთი მკვლევარი ნამყოფადარ ნამყოფაც უწოდებს (არნ. ჩიქობავა). სახელწოდება ნამყოფადარი ნამყოფი ზუსტად გამოხატავს ხოლმეობითის ნაკვთის ძირითად სემანტიკას.

თავისთავად ცხადია, რომ დროის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებაში, როდესაც სანამ//მანამ//ვიდრე საკავშირებელ სიტყვებთან ხოლმეობითის ნაკვთი გვაქვს, მთავარ წინადადებაში შეიძლება გვექონდეს მხოლოდ ნამყოფი დროის ნაკვთები, კერძოდ, ნამყოფი უსრული, ნამყოფი სრული და II თურმეობითი. მყოფადის კავშირებითის შემცველ ამგვარ კონსტრუქციებში კი გვაქვს აწმყოფი, მყოფადის, ნამყოფი სრულის (მხოლოდ ბრძანებითის ფუნქციით) და II კავშირებითის ნაკვთები, ე. ი. აქ წარსული დროის შინაარსი გამორიცხულია.

ამასთან, ყურადღებას იქცევს ერთი ფაქტიც. სანამ//მანამ//ვიდრე საკავშირებელ სიტყვებთან ერთად ნახმარი მყოფადის კავშირებითი ყოველთვის უარყოფითი ნაწილაკის გარეშეა, მაშინ, როდესაც იმავე კონ-

სტრუქციის, იმავე ფუნქციით ნახმარ მყოფადთან ხშირად გვაქვს უარყოფითი ნაწილაკები არ, ვერ ანდა უარყოფითი ნაცვალსახელები. ამგვარი წინადადებების უმრავლესობაში მთავარ წინადადებაშიც უარყოფა გვაქვს.

მაგალითად:

ხარი-თვალა კი ჩაგიკრავს ფრთებში და აღარ გავმორდება, სანამ სიყვარულით ფრთები არ შემოგეწევა (6. ლორთქ.).

წადი ახლა, წადი, მაგას ვერ გაიგებ შენ, სანამ საქუთარ თვალს არ დაკარგავ (6. ღუმბ.).

უნდა აქ ზღვის ძირზე ვიყო დაკრებული და არ გავინძრე, ვიდრე სულს არ დავლევ (ვაჟა).

ვიდრე მისი საფერხე კარგა ფერდს არ გამოიღებს, მანამდე არც შედგება პაპა გზაზე (ვაჟა).

მაგრამ ამ ემოციურობის რეგულატორი მინც იდეური სამყაროა, რომელიც ყოყოველთვის მისწრაფვის ადეკვატური რიტმისაკენ და ეს მისწრაფება არ შეჩერდება, ვიდრე არ იპოვნის მას („კომ.“).

არ წავა, იმიტომ კი არა, რომ არ უნდა, იმიტომ, რომ არ შეუძლია, სანამ არ გააჩვენებს, კიდევ რაზე უნდა დახუქოს თვალი (ო. ჰილ.).

მისი მკლავის სიმსხო ნოლას ილღიაში ამოიჩრის და, სანამ ფესვებიანად არ ამობრდღვნის, არ მოეშვება (6. ღუმბ.).

შეინიშნება, რომ, განსხვავებით ადრე მოყვანილი წინადადებებისაგან, როდესაც წართქმით წინადადებებში მყოფადისა და მყოფადის კავშირებითის ნაკვთები ერთი და იმავე ფუნქციით იხმარებოდა, უკუთქმით წინადადებებში ასეთი ფუნქციური იდენტურობა მყოფადსა და მყოფადის კავშირებითს არ უჩანს. უფრო ზუსტად, ამ უკუთქმით წინადადებებში მყოფადის ჩანაცვლება მყოფადის კავშირებითის ნაკვთით ისე თავისუფლად ვერ ხერხდება, როგორც წართქმითში. ამ კონსტრუქციაში მყოფადის ნაკვთია გაბატონებული. ფუნქცია კი ისევ იგივეა, — დროული თანამიმდევრობის ჩვენება.

მაგრამ, თუ მხოლოდ დამოკიდებული წინადადება უკუთქმითი შინაარსისა, მაშინ უარყოფითნაწილაკიანი მყოფადის ნაკვთი კონსტრუქციულად შეესაბამება მყოფადის კავშირებითისას (უარყოფითი ნაწილაკის გარეშე).

მაგალითად:

ნელ-ნელაობით კვდება კაცი, როცა ბერდება, ცოტ-ცოტაობით ცივდება, მანამ სანუღამოდ არ გაცივდება (ვაჟა).

იქნებ დაიცადოს, ვინემ ბრამსივით წვერი არ წამოეზრდება? („საუნჯე“).

სულ თავისუფლად ამყოფებს, სანამ თავზე ლაფს არ დაასხამენ (დ. კლდ.).

[ალაში] მის კომბაინზე დარჩება მანამდე, ვიდრე მასზე უკეთეს შრომითს მაჩვენებლებს სხვა კომბაინერი არ მიაღწევს („კომ.“).

ერთ უზარმაზარ, თოვლით გადალესილ მთაზე, სანით-სანამდე ვივლი, მანამ არ მივაღ იმის სამფლობელოში (ვაჟა).

ამ წინადადებებში მყოფადის ნაცვლად მყოფადის კავშირებითის გამოყენება არავითარ სემანტიკურ ცვლილებას არ იწვევს.

მაგალითად, შეიძლებაოდა გვქონოდა:

ნელ-ნელაობით კვდება კაცი, როცა ბერდება, ცოტ-ცოტაობით ცივდება, მანამ სამულდამოდ გაცივდებოდეს.

ან: იქნებ დაიცადოს, ვინემ ბრამსივით წვერი წამოეზრდებოდეს?

ან: სულ თავისუფლად ამყოფებს, სანამ თავზე ლაფს დასახამდნენ და ა. შ.

მყოფადის ნაკვთთან ამგვარ წინადადებებში არ ნაწილაკი უარყოფასკი არ გამოხატავს, მყოფადთან ერთად მას სულ სხვა ფუნქციური დატვირთვა აქვს.

ამგვარივე მოვლენა აღინიშნება ხოლმეობითის ნაკვთთან დაკავშირებითაც. დამოკიდებული წინადადების უარყოფითნაწილაკიანი ნამყო სრული ფუნქციურად შეესაბამება ხოლმეობითს.

მაგალითად:

მივბრძოდით, სანამ ანული არ დაიღალა და გულზე ხელი არ მიიღო (რ. ინან.).

ასე რომ, მთელი ჩემი ბავშვობა, ვიდრე ნამდვილი ომი არ გათავდა, ხან ტყვე ვიყავი, ხან დაჭრილი, ხან მოენე, ხან ჯაშუში, ხან დივერსანტი და ხან მკვდარი (ნ. დუმბ.).

მანამდე ვირბინე, სანამ მატარებლის ვაგონს არ მოვკარი თვალი („ახკომ.“).

სოფლის ბოლომდე გამოგვაცილა და იქ იდგა, ვიდრე თვალს არ მივეფარეთ (ნ. დუმბ.).

მირბოდა მანამდე, სანამ ველი არ გათავდა, და ფლატემ არ გადაუღობა გზა (რ. ინან.).

და როცა დარწმუნდნენ, რომ ნამდვილად კურდღლისა იყო, გაჩნდა ძაღლების სუნსული, ნაბული, სანამ კურდღელი ერთი დღის სავალზე არ გამოთავდეს (დ. შენგ.).

კლდის საფარში დარჩენილმა მებრძოლებმა მანამ უყურეს თოვლზე აღოღილებულ ორ ლაქას, ვიდრე ისინი ლამის უკუნს არ შეეჩრწყნენ (რ. ჯაფ.)²⁸

შეიძლებაოდა გვქონოდა:

მივბრძოდით, სანამ ანული დაიღლებოდა და გულზე ხელს მიიდებდა; ასე რომ, მთელი ჩემი ბავშვობა, ვიდრე ნამდვილი ომი გათავდებოდა, ხან ტყვე ვიყავი...;

მანამდე ვირბინე, სანამ მატარებლის ვაგონს მოვკრავდი თვალს;

²⁸ იშვიათად ამგვარ კონსტრუქციაში ნამყო სრული უარყოფითი ნაწილაკის გარეშეც გვხვდება. მაგ: „ისე მივეჩვიე დავიწყებას, რომ დიდი ხანი დამჭირდა, სანამ ვამოვერკვე სიხარულიდან“ (ნ. ლორთქ.). არ ნაწილაკის დაკარგვა (თუ საერთოდ უქონლობა) განპირობებული უნდა იყოს სწორედ არ-ის უარყოფითობის სემანტიკის მიჩქმალვით. ასეთივე მოვლენა მოსალოდნელია მყოფადთან დაკავშირებითაც.

სოფლის ბოლომდე გამოგვაცილა და იქ იდგა, ვიდრე თვალს მივე-
ფარებოდით.

და ა. შ.

თუ მთავარი წინადადება უკუთქმითი შინაარსისაა, დამოკიდებული
წინადადების უარყოფითნაწილაკიან ნამყო სრულს ხოლმეობითი ადვი-
ლად ვერ ცვლის.

მაგალითად:

თვითონაც გულადად იყო საცოდავი, არ იცოდა, წინ რა ხიფათი მოელოდა, მი-
ნამ ზედ არ წაადგა სერეფენიას და მის ღედას (ვაჟა).

გაუმართავია:

თვითონაც გულადად იყო საცოდავი, არ იცოდა, წინ რა ხიფათი მო-
ელოდა, მინამ ზედ წაადგებოდა სერეფენიას და მის ღედას.

განხილულ შემთხვევებში სანამ//მანამ//ვიდრე საკავშირებელ სიტყ-
ვებიან დროის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებებში მყოფადის
კავშირებითი ისევე, როგორც ხოლმეობითი (ნამყოფადარი ნამყო), გამო-
ყენებულია არაკავშირებითის ფუნქციით. იგი თხრობითი კილოს სემან-
ტიკისაა და სანამ//მანამ//ვიდრე სიტყვებთან ერთად გამოხატავს დროულ
თანამიმედვრობას, კერძოდ კი, მთავარი წინადადების ზმნით გამოხატული
მოქმედების მიმართ შემდგომადობას. მაგრამ ეს ეხება წინადადებებს, რომ-
ლებშიც საკუთრივ დროული თანამიმედვრობაა აღნიშნული. თუ ეს დრო-
ული განსაზღვრულობა შეპირობებულია რაიმეთი, ან სასურველი თუ გა-
მიზნული რაიმესათვის, მაშინ ამგვარ წინადადებებში, ბუნებრივია, გვაქვს
კავშირებითობის სემანტიკა, რომლის აღნიშვნაში მთავარი წინადადების
ზმნასთან ერთად (ძირითადი და განმსაზღვრელი სწორედ ის არის) დამო-
კიდებული წინადადების მყოფადის კავშირებითიც მონაწილეობს. ამგვარ
წინადადებებს ძირითადად ე. წ. დალოცვისა და წყევლის ფორმულათა
სახე აქვთ.

მაგალითად:

აი, უწინამც დღე დაუბნელდეს ოთარაანთ ქვრივს, მინამ მაშინაცვალს სახლში
და აუსვამდეს თავის პატარა ვიორგისა (ილია).

იცოცხლე იმდენი ხანი, ვიდრე კახეთის საწნახლებსა და ქვევრებში ღვინო იწურე-
ბოდეს, ვიდრე ღედამიწა ისე გაცვდებოდეს, რომ ადამიანის ფეხის სიმძიმეს
ვეღარ უძლებდეს, ვიდრე ღედამიწაზე წყალი დაშრებოდეს და ღედამიწა
უწყლოდ იწებოდეს (გ. ლეონ).

გაცოცხლოს და გადღეგრძელოს.

სანამ მინდორს წავედოდე,

კურღლეებს თავს მოუყრიდე,

დავბანდე ყე, დავვარცხნიდე,

დავაწვენ დე, დავპარსავ დე,
წინადაპიქს დავართამ დე,
მოვქსოვ დე დამოგართმევ დე,
მანამდე ღმერთმა გაცოცხლოს. (ხალხ.).

საერთოდ, ნატვრითი წინაარსის ვადმოცემა მყოფადის კავშირებითის ერთ-ერთი დამახასიათებელი ფუნქციაა.

ნატვრითს წინადადებებში მყოფადის კავშირებითთან ძალიან ხშირად გვაქვს ნაწილაკი ნეტავ ან ნატვრისა თუ სურვილის სემანტიკის ზმნები.

მაგალითად:

მე კი ყველაფერს ვხედავ, მგონი მუსიკაზე ვსაუბრობთ, ელექტრომუსიკაზე, დავნატრობ ჩემი მეუღლე არ შემოგვესწრებოდეს („საუნჯე“).

ნეტავ წავიდოდეს ბური („საუნჯე“).

მსაჯი გარბოდა და ფიქრობდა: „აჰ, ერთი თავისუფლების ობელისკამდე მივირბენ დე და მერე არაფერი მიჭირს“ („საუნჯე“).

ნეტამც მავ გულის კარგად ყოფნით ეგ ენა გაგვიხმებოდეს და თვალი დაგეფსებოდეს (ნ. დუმბ.).

ნეტავი ღმერთი ინებებდეს და ვინმე ამისთანა მოლა გამოჩნდებოდეს („საუნჯე“).

კარგი ყოფილა ქეღეზი, — იძახოდა სარდონი და მერე ამატებდა: ნეტავი მამაჩემიც მალე მოკვდებოდესო (ო. ჭილ.).

ფიქრობდა რაღაცით უკმაყოფილო მძღოლი და გაცვეთილ საბურავებს ფეხსაცმლის წვერით სინჯავდა: გზაში მაინც არ გასკდებოდეს ეს უპატრონო... რამ წამომიყვანა ამ სიშორეზე („ციხსკარი“).

მყოფადის კავშირებითიანი ნატვრითი წინადადებები შეიძლება დავყოთ ორ ჯგუფად. ერთ ჯგუფში მოთავსდება წინადადებები, რომლებშიც გამოხატულია უბრალოდ ნატვრა, ყოველგვარი განპირობებულობისა და მიზნობრიობის გარეშე: ნატვრა — ნატვრად. ამგვარია ზემოთ მოყვანილი წინადადებები. მეორე ჯგუფში მოექცევა წინადადებები, რომლებშიც გამოხატული ნატვრა ერთგვარად მიზნობრივია და მთავარ წინადადებაში მოცემულია თვით ნატვრა, — გარკვეული პირობითობით დაკავშირებული ნატვრის საფუძველთან, რაც უკვე დამოკიდებულ წინადადებაშია აღნიშნული. დამოკიდებულ წინადადებაში ერთგვარად გახსნილია მოლაპარაკის სურვილი, ნატვრის მიზანი. სინტაქსურად ეს წინადადებები რთული ქვეწყობილია, მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებით, თუმცა მათ გარკვეული პირობითობის სემანტიკაც აქვთ და, თუ დავაზუსტებდით, შეიძლებოდა მათთვის მიზან-პირობითიც გვეწოდებინა.

მაგალითად:

აჰ, ნეტავი მოერეოდეს, რომ კარგად სცემოს ბერდიხასა და, რაც გულში ბალები ჰყავ დამწყვედული, ისინიც გაანთავისუფლოს (ვაჟა).

ნეტავი მეც ჩავდნებოდე, რომ ეგებ ერთი ჩემი ნაწილი შეხვდებოდეს იმისას პირისპირ (ვაჟა).

ახ, ნეტავი შენი წარბის ფერფლი მქნა, წამწამზე და გეყრებოდე (გ. ლეონ).
 ვერცხლის თასადამც მაქცია,
 რო ღვინით აგევესებოდე,
 დაფერილი მქნა წითლად,
 შამსმევედი, შაგერგებოდე,
 ანა მქნა ოქროს ზურთვაი,
 ქალთაში ჩაგეშლებოდე.
 ან ვერცხლის ფულად მაქცია,
 ჯიბეში ჩაგეყრებოდე.
 ან შენი ნამგლის ყანა მქნა,
 რო ფეხზე შეგეყრებოდე,
 ანა მქნა ვარდი, ყოილი,
 რო პირზე დაგეყრებოდე.

(ხალხ.).

შევნიშნავთ, რომ მყოფადის კავშირებითი ამგვარი ნატვრითი ფუნქციით ხშირადაა გამოყენებული ხალხურ პოეზიაში.

მაგალითად, ისევ ხალხური პოეზიიდან:

ნეტავი ვიყო მე ვარდი,
 შენს წინაგავიშლებოდე,
 პატარა ჩიტად მაქცია
 უბეში ჩაგიჯდეზოდე,
 შაქარ-ყინულად მაქცია,
 ენაზედ დაგადნებოდე.
 მასუკან მოგვედე, რახანა
 შენს კეთილს მოვესწრებოდე.

ნატვრითობის ფუნქციას უკავშირდება მყოფადის კავშირებითის უნარი, — გამოხატოს თხოვნით-ბრძანებითი სემანტიკა.

მთის აღმოსავლურ დიალექტებსა და ხალხურ პოეზიაში შემჩნეულია ე. წ. თხოვნით-ბრძანებითი შინაარსის გამომხატველი ფორმები, რომლებიც სინტაქსური კონსტრუქციით დღეისათვის დრო-კილოთა მეორე ჯგუფს განეკუთვნებიან. სემანტიკით ისინი დღევანდელ მყოფადის კავშირებითს მოგვაგონებენ. მათი ბრძანებითობა უფრო სინტაქსურ წყობაში გამოიხატება, თხოვნითობა — სემანტიკაში.

თხოვნით-ბრძანებითის აღნიშნული ფორმები მარტივ წინადადებაშიც გვხვდება და ქვეწყობისას მთავარ წინადადებაშიც.

იგულისხმება ამგვარი შემთხვევები:

წაწალმა უთხრა წაწალსა, — მამიტიანოდე სარკეო (ხალხ.).

ქალობა დაიკვეხოდე ს

ქაღმა ხვარამზისთანამა (ხალხ.).

როცა შეგიყვარდე, მითხოროდე (ალ. ყაზ.).

ამ დიალექტებში ამავე ფუნქციით უფრო ხშირად ოდი-იანი ფორმები გვხვდება. მაგალითად:

შთავ, შენ ის ჩემი ნათქვამი გულ-მკერდზე დაიწეროდი,
ბარო, წარბი და წამწამნი იმ სიტყვით დაიკეროდი (ვაჟა).

როგორც გამოკვლეულია, ისტორიულად „ფშავ-ხევსურული ხოლმე-ობითი ნაკვთა პირველ წყებას ეკუთვნოდა, იგი ნამყო უსრულისა და ხოლმეობითის შერწყმის შედეგია, სახელდობრ, არქაული ნამყო უსრულისა და ხოლმეობითისა — არქაული ნამყო უსრულისა I და II პირი, ხოლმეობითისა — III პირი“²⁹ (რომელშიც **ოდ/იდ** წარმოება არა გვაქვს — **უთხრის**).

მსგავსი ფორმები ძველს ქართულშიცაა დადასტურებული და „ყველ-გან ამ არქაულ ნამყო უსრულს კავშირებითის მნიშვნელობა აქვს (ერ-გატიულ კონსტრუქციას მოითხოვს და ხოლმეობითის ფუძისაგანაა ნა-წარმოები ნამყო უსრულის -დ- სუფიქსით)“³⁰.

ძველი ქართულის **წარავლინოდის, აღილოდიან, დაიბანოდიან...** ფშავ-ხევსურულის **უთხროდი/უთხრიდი** ფორმების თხოვნით-წაქეზებითი ფუნქცია თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში და სპორადულად ხალხურ პოეზიაშიც დაუკავშირდა მყოფადის კავშირებითის ნაკვთს და ე.წ. თხოვნით-ბრძანებითი შინაარსის გამოსახატავად ზოგჯერ მყოფადის კავშირებითი გამოიყენება ხოლმე.

მაგალითად:

მომიტანდე, შემასმედე,
ეგებ ცოტა მოვეჯობინდე (**ხალხ.**).
ისეთ მტევანს გავიკეთებ, არ ჩავიდეს გოდრის პირსა,
ხანდახან შემოხვიდოდე, ღიმი მოგდიოდეს პირსა (**ხალხ.**).
და როგორც მკვდარი, უდაბნოს ვიჯექ
და აღმიძახა უფლის ხმა: „აღსდექე,
წინასწარ-მეტყეო! სჭვრეტდე; ისმენდე,
ჩემის ნებითა აღივსებოდე
და მოივლიდე რა ხმელთ და ზღვათა —
სიტყვითა გულებს უნთებდე კაცთა! (**ილია**).

გახსოვდე, მომიგონებდე
მე შენთვის ცრემლი მდისაო (**ხალხ.**).

მოახსენებდე, ჰაბუკო, მეფეს, ჩემის ვარაუდით: ასეთი უზარმაზარი ტაძრის
აგებას ათი წლის მანძილზედაც ვერ შეეძლებთ ჩვენის ძალებით (**ც. გამს.**).

ხვალე, მეფის ბრძანებისამებრ, საერისთავოში გაემგზავრები, შთააგონებდე
ჭიბერს და კოლონკელიძეს, მეფის ერთგულებად მოიქცენ კვლავ, თორემ ჩვენ მო-
ვალთ... (**ც. გამს.**).

რა იქნება, რომ ხინკალს გაგვიკეთებდე ემაგ კარტოფილით, მზიავ? (**რ. ინან.**).

²⁹ არნ. ჩიქობავა, ერგატიული კონსტრუქციის პრობლემა..., გვ. 86.

³⁰ იქვე, გვ. 89.

მყოფადის კავშირებითი გამოიყენება აგრეთვე ე. წ. პირობითი სახის წინადადებებში.

მაგალითად:

აი, თქვენ რომ მოისხამდეთ მაღლს და ამ საქმეში დაგვეხმარებოდეთ, თქვენს ვალს სიკვდილამდე ვერ გადავიხდიდი („საუნჯე“).

რომ ჩამოხვიდოდდე სოფლად და კაცთა შორის დაიწყებდე საუბარს, რადი მაღლს იზამდი! (ვაჟა).

კარგს იზამდაო, უნეტარესი, ზოგიერთი სამღვდელთა პირის ნათქვამს შეამოწმებდესო წინასწარ როგორმე (კ. გამს.).

ჩემი სისხლი რომ მოარჩენდეს შენს ქმარს, ძარღვს გავიხსნი და დავალგვინებო (ილია).

ამას ლაპარაკი არ უნდა, და ამასთან ერთი დროით რომ ვახშამს მაჭმევდე და დამაძინებდე, ძალიან დაგიმადლი (დ. კლდ.).

თუკი რომ შემომითვლიდე,

სულ ფრენით მოვალ შენამდე (ხალხ.).

პირობითი სახის წინადადებებში მყოფადის კავშირებითი გამოხატული ზმნის მოქმედება უწინარესია მთავარი წინადადებით გამოხატული ზმნის მოქმედებასთან.

პირობითი სახის წინადადებებში მთავარი წინადადების ზმნა ძირითადად ხოლმეობითის ნაკვეთისაა. გვხვდება აგრეთვე მყოფადის ნაკვეთიც. თუმცა შეიძინევა, რომ იქ, სადაც მყოფადის ნაკვეთია გამოყენებული, მისი შენაცვლება ხოლმეობითით შესაძლებელია და, საერთოდ, ხოლმეობითის ხმარების ერთი გამოკვეთილი სახე ჩანს სწორედ პირობითი სახის წინადადებებში მისი გამოყენება. ამის გამო ამ ნაკვეთს პირობითისაც უწოდებენ.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კავშირებითი კილოს გამოხატვისათვის ქართულში ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს წინადადების კონსტრუქციას და არა მხოლოდ ზმნის ნაკვეთს, რადგანაც კილო უპირველესად სინტაქსურ-სემანტიკური კატეგორიაა. ამიტომაც არის, რომ კავშირებითის გამოსახატავად ენა თავისუფლად იყენებს თხრობითი კილოს ნაკვეთებს, ოღონდ ასეთ შემთხვევაში შენარჩუნებულია აუცილებლად ის კონსტრუქცია, რომელიც ძირითადად კავშირებითი კილოს ნაკვეთებისათვის არის დამახასიათებელი.

I, II და III კავშირებითების მრავალი ფუნქცია შეიძლება გამოცემულ იქნეს შესაბამისი თხრობითი კილოს ნაკვეთებით. მყოფადის კავშირებითის ნაცვლადაც გვხვდება თხრობითი კილოს ნაკვეთი, კერძოდ, მყოფადი³¹. მყოფადისა და მყოფადის კავშირებითის ერთ კერძო მონა-

³¹ შეინიშნება, რომ ამგვარი შენაცვლებისას აუცილებელ პირობას წარმოადგენს შესაწავლებელი და შენაცვლებული ნაკვეთების დროული ერთგვარობა.

ცვლეობაზე ზემოთ გვექონდა საუბარი. აღნიშნულ შემთხვევებში მყოფადის კავშირებითი მომავალი დროისა და თხრობითი კილოს გამომხატველი იყო. შეინიშნება საპირისპირო მოვლენაც, — როდესაც მყოფადი მომავალი დროისა და კავშირებითის შინაარსის გამომხატველია.

მაგალითად:

ძხელია გამოიძებნოს სიტყვა, რომელიც ყოველივე ამას გააერთიანებს (რ. ჯაფ.).

ჩვენ ორ ისეთ ხელოვანს ვერ დავასახელებთ, რომლებიც ერთი და იგივე საგანს ერთ მხატვრულ სახეს მისცემენ („ხაბჭ. ხელ.“).

ამ წინადადებებს კავშირებითი კილოს ნაკვეთათვის კარგად დამახასიათებელი, გავრცელებული კონსტრუქცია აქვთ. მათ ე. წ. კატეგორიული გამორიცხვის წინადადებებს ვუწოდებთ. ამ წინადადებებში მყოფადის კავშირებითის ნაკვეთი იყო მოსალოდნელი.

საერთოდ კი შევნიშნავთ, რომ მყოფადის კავშირებითის შენაცვლება სხვა ნაკვეთით, როდესაც იგი კავშირებითობას აღნიშნავს, იშვიათად ხდება.

დაბოლოს, მყოფადის კავშირებითისა და აწმყოს კავშირებითის ურთიერთმიმართების შესახებ:

აწმყოს კავშირებითი დრო-კილოთა I ჯგუფში კავშირებითობის გამომხატველი ძირითადი ნაკვეთია. იგი იხმარება ნაწვრით წინადადებაში, პირობით წინადადებებში, შესაძლებლობის, ვარაუდის, მიზნის, თხოვნის... მოდალობათა გადმოსაცემად. მას, ზოგადი აწმყოს მსგავსად, ერთგვარი ზოგადი კავშირებითის ფუნქცია აქვს და ხშირად მოქმედების მოხდენის შესაძლებლობის ჩვეულებითობაზე მიუთითებს.

აწმყოს კავშირებითს აქვს უნარი, გამოხატოს თხოვნითი მოდალობა, გარკვეულ კონსტრუქციებში იგი ბრძანებით კილოსაც აღნიშნავს, მაგრამ თანამედროვე ქართულში მხოლოდ მყოფადის კავშირებითს შეუძლია აღნიშნოს ე. წ. თხოვნით-ბრძანებითობა, გარკვეული დროული თანამიმდევრობა.

მყოფადის კავშირებითი აწმყოს კავშირებითისაგან წარმოქმნილი, მისგან გამოყოფილი ნაკვეთია. ზოგჯერ მათ შორის დაპირისპირება ჯერ კიდევ მხოლოდ ასპექტურად კია (ამას არც აწმყო-მყოფადის დაპირისპირებაა მოკლებული), მაგრამ მყოფადის კავშირებითს უკვე გამოკვეთილი აქვს თავისი ძირითადი სემანტიკური ნიშანი, — დროული განსაზღვრულობა. თუ აწმყოს კავშირებითი ერთგვარად უდროო კავშირებითია, მყოფადის კავშირებითი უკვე მომავალი დროის გამომხატველია. სწორედ მისი ამ სემანტიკიდან გამომდინარეობს მყოფადის კავშირებითის სპეციფიკური ფუნქცია, — აღნიშნოს დროული თანამიმდევრობა. მყოფადის კავ-

შირებითის გამოყენება დროის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებებში სანამ//მანამ//ვიდრე საკავშირებელ სიტყვებთან ერთად მისი ის ფუნქციაა, რომლითაც იგი მკვეთრად განსხვავდება არა მარტო აწმყოს კავშირებითისაგან, არამედ კავშირებითი კილოს სხვა ნაკვთებისგანაც.

მყოფადის კავშირებითის აღნიშნული სპეციფიკური ნიშნები გვაძლევს საფუძველს დავასკვნათ, რომ იგი აწმყოს კავშირებითისაგან განსხვავებული, დამოუკიდებელი ნაკვთია, აქვს თავისი სპეციფიკური ფუნქციები, გამოყენების არე და სტილისტიკური დატვირთვა.